

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КРЕДИТОРІВ У ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА

FEATURES OF THE LIABILITY OF CREDITORS IN THE BANKRUPTCY PROCEDURE

Ярмоленко О.С., к.ю.н.,
докторант

Донецький державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто питання щодо особливості відповідальності кредиторів у процедурі банкрутства в умовах сучасних економічних, політичних та соціальних викликів. Обґрунтовано важливість дотримання балансу між правами кредиторів та захистом інтересів боржника для забезпечення прозорості й справедливості процедур банкрутства. Висвітлено законодавчі аспекти, що регламентують відповідальність кредиторів, та їхній вплив на перебіг справ про банкрутство. Визначено види юридичної відповідальності у процедурі банкрутства: цивільна, адміністративна, кримінальна, дисциплінарна та господарська, виокремлено їхні особливості у контексті відповідальності кредитора. Обґрунтовано, що такі дії кредиторів, як подання необґрунтованих вимог, зловживання правами під час голосування на зборах кредиторів або порушення черговості задоволення вимог, мають значний вплив на ефективність процедур банкрутства та можуть стати підставою для відповідальності.

Доведено, що кредитори можуть нести відповідальність у процедурі банкрутства в різних формах залежно від їхніх дій чи бездіяльності, які порушують права боржника, інших кредиторів чи взагалі процедуру розгляду справи. У кожному конкретному випадку суди аналізують обставини дій кредитора і визначають, чи були вони зловмисними або спричинили шкоду боржнику чи іншим кредиторам. Запропоновано вдосконалити правове регулювання шляхом запровадження механізмів, які б зобов'язували кредиторів доводити обґрунтованість своїх вимог, дотримуватися принципів добросовісності та пропорційності дій, а також запобігати зловживанням правами. Розглянуто практичні аспекти відповідальності кредиторів, зокрема через аналіз судової практики, що демонструє, як дії кредиторів впливають на процедуру банкрутства та права інших учасників процесу. Описано випадки недобросовісної поведінки кредиторів, їхні наслідки для боржників і можливі заходи впливу. Окреслено необхідність підвищення ефективності компенсаційної та превентивної функцій відповідальності кредиторів в інтересах боржників, інших учасників процесу та суспільства в цілому.

Ключові слова: банкрутство, відповідальність, кредитор, господарський суд, неплатоспроможність, санкція.

The article examines the issue of the specifics of creditors' liability in bankruptcy proceedings in the context of modern economic, political and social challenges. The importance of maintaining a balance between creditors' rights and protecting the debtor's interests to ensure transparency and fairness of bankruptcy proceedings is substantiated. The legislative aspects regulating creditors' liability and their impact on the course of bankruptcy cases are highlighted. The types of legal liability in bankruptcy proceedings are determined: civil, administrative, criminal, disciplinary and economic, and their features in the context of creditor liability are highlighted. It is substantiated that such actions of creditors as submitting unfounded claims, abusing their rights during voting at creditors' meetings or violating the order of satisfaction of claims have a significant impact on the effectiveness of bankruptcy proceedings and may become grounds for liability.

It is proven that creditors can be held liable in bankruptcy proceedings in various forms depending on their actions or inactions that violate the rights of the debtor, other creditors, or the procedure for considering the case in general. In each specific case, the courts analyze the circumstances of the creditor's actions and determine whether they were malicious or caused harm to the debtor or other creditors. It is proposed to improve legal regulation by introducing mechanisms that would oblige creditors to prove the validity of their claims, adhere to the principles of good faith and proportionality of actions, and prevent abuse of rights. The practical aspects of creditor liability are considered, in particular through an analysis of judicial practice that demonstrates how creditors' actions affect the bankruptcy procedure and the rights of other participants in the process. Cases of unscrupulous behavior of creditors are described, their consequences for debtors, and possible measures of influence. The need to increase the effectiveness of the compensatory and preventive functions of creditor liability in the interests of debtors, other participants in the process, and society as a whole is outlined.

Key words: bankruptcy, liability, creditor, economic court, insolvency, sanction.

Постановка проблеми. Наразі, у зв'язку з подіями, що відбуваються у світі та в Україні актуалізується висвітлення питань, пов'язаних з відповідальністю кредиторів у процедурі банкрутства. По-перше, у сучасних умовах економічних криз, військових конфліктів або глобальних економічних та політичних змін значна кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб стикається з ризиком банкрутства, що посилює потребу в чіткому регулюванні взаємовідносин між боржником і кредиторами. По-друге, процедура банкрутства часто викликає конфлікти між кредиторами та боржником. Тому, питання забезпечення балансу між правами кредиторів та захистом боржників від зловживань є край актуальним. По-третє, забезпечення прозорості процедур банкрутства важливо для запобігання зловживанням з боку кредиторів, наприклад, у спробах задовольнити власні інтереси за рахунок інших учасників. Отже, дослідження особливостей відповідальності кредиторів у процедурі банкрутства є необхідним та на часним.

Стан дослідження. Теоретичні питання відповідальності у процедурі банкрутства досліджували такі вчені, як О. А. Беяневич, А. Г. Бобкова, І. А. Бутирська, А. А. Бутирський, Л. І. Грабован, В. В. Джуль, Ю. В. Кабенко, Л. М. Ніколенко, О. П. Подцерковний, Б. М. Поляков, П. Д. Пригуза, В. В. Радзивілюк, Т. В. Степанова та інші.

Разом з тим питання відповідальності кредиторів у процедурі банкрутства потребує додаткового дослідження.

Мета статті полягає у комплексному аналізі правових аспектів відповідальності кредиторів у процедурі банкрутства та визначенні особливостей, з урахуванням чинного законодавства та судової практики.

Виклад основного матеріалу. Процес банкрутства є складним економічним явищем, який пов'язаний не тільки з помилковою господарською діяльністю боржника, а також з умисними протиправними діями осіб, що контролюють боржника або з ним пов'язані. Тому, в таких умовах, важливо дотримуватися принципу верховенства права, який в умовах процедури банкрутства спрямований на збереження балансу інтересів боржника та кредитора [1, с. 82–86].

Законодавство про банкрутство прямо не передбачає норм про відповідальність кредиторів. Хоча маючи статус кредитора, така особа може суттєво впливати на розгляд справи про банкрутство у господарському суді, зокрема при ухваленні будь-яких рішень на зборах кредиторів.

Деякі вчені класифікацію відповідальності у процедурі банкрутства здійснюють за галузевим критерієм поділяючи на: цивільну; кримінальну; адміністративну; дисциплінарну [2, с. 106].

Існують такі основні позиції щодо визначення поняття цивільно-правової відповідальності: 1) цивільно-правова

відповідальність як певний обов'язок правопорушника перетерпіти негативні наслідки. Відповідальність виражається у заміні невиконаного обов'язку новим, чи у приєднанні щодо невиконаного обов'язку додаткового обов'язку, або у позбавленні права, з якого випливає порушений обов'язок; 2) цивільно-правова відповідальність як «охоронне праввідношення», тобто це не лише обов'язок особи зазнати у майбутньому певних втрат, а праввідношення, зміст якого складають взаємні права та обов'язки правопорушника і органу державної влади; 3) цивільно-правова відповідальність як санкція (захід державного примусу) [3, с. 27–28].

Цивільно-правова відповідальність – це покладення на правопорушника згідно закону невиконаних правових наслідків, що виявляються у позбавленні певних прав чи заміні невиконаного обов'язку новим, або в приєднанні до невиконаного обов'язку нового додаткового обов'язку. Покладення на особу додаткових обов'язків як певної міри відповідальності має місце при пред'явленні до правопорушника вимог щодо відшкодування ним збитків чи сплату штрафу або пені [4, с. 828].

П. Д. Пригуза відзначає, що особливістю цивільно-правової відповідальності у світлі положень Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ) є посилення її превентивної та компенсаційної функції в інтересах кредиторів та суспільства [5, с. 183].

Господарський суд самостійно встановлює наявність чи відсутність складу цивільного правопорушення, який став підставою для стягнення шкоди, оцінюючи надані сторонами докази (близький за змістом висновок щодо можливості суду самостійно встановлювати наявність складу правопорушення сформований Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 12.03.2019 у справі № 920/715/17).

Адміністративна відповідальність є різновидом правової відповідальності, тобто, це форма негативного реагування із боку держави, її компетентних органів на певну категорію протиправних дій (адміністративних проступків), згідно із якою, особи, що скоїли такі правопорушення, повинні нести відповідальність за свої неправомірні дії та понести покарання у встановленому законом порядку [6, с. 45].

Адміністративна відповідальність у процедурі банкрутства передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) (ст.ст. 164-15, 166-16, 166-17 КУпАП). Але, на практиці виникає багато питань щодо застосування норм КУпАП, на що звертають увагу не тільки вчені, а й практики. Зокрема, протоколи про адміністративні правопорушення, які передбачені ст. 164-15 КУпАП, складають органи внутрішніх справ. Однак виникає запитання, яким чином представник органу внутрішніх справ може виявити адміністративне правопорушення, яке полягає, зокрема, у неподанні у установленний строк до господарського суду заяви про порушення справи про банкрутство юридичної особи [7].

Кримінальна відповідальність – це один з видів юридичної відповідальності, суть якого полягає в осуді від імені держави за вироком суду особи, яка вчинила злочин, і застосуванні до неї державного примусу у формі покарання або інших заходів кримінальної відповідальності, передбачених Кримінальним кодексом України. Відповідно до кримінального законодавства України винна особа підлягає відповідальності за минулу поведінку, тобто за вже вчинене суспільно небезпечне діяння [8].

Кримінальна відповідальність щодо банкрутства зазнає постійних змін, зокрема шляхом криміналізації чи декриміналізації тих чи інших протиправних дій у банкрутстві. Прикладами правопорушень може бути неправомірний тиск на арбітражного керуючого з метою отримання вигоди, змова з іншими кредиторами для маніпулювання результатами голосування тощо.

Натепер кримінальна відповідальність у сфері банкрутства визначається за допомогою статей Кримінального кодексу України, а саме: ст. 218-1 «Доведення банку до неплатоспроможності», ст. 219 «Доведення до банкрутства», ст. 220-1 «Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності» та ст. 220-2 «Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи». А з огляду на постійні зміни в економічній системі України та особливості політичної спрямованості держави стає зрозумілим постійна необхідність в удосконаленні кримінального законодавства щодо інституту банкрутства [9, с. 95].

І. А. Бутирська підкреслює, що кримінальна та адміністративна відповідальність осіб виконує здебільшого каральну функцію і не сприяє зменшенню майнових втрат кредиторів неспроможного боржника. Набагато ефективнішою у цьому аспекті є відповідальність, передбачена законодавством про банкрутство, хоча її ще досить рідко застосовують на практиці [10, с. 101].

Дисциплінарна відповідальність у процедурі банкрутства розповсюджується на осіб, що виконують свої повноваження в процедурі банкрутства у зв'язку з обов'язками. До таких осіб можна віднести арбітражного керуючого, як професійного учасника справи про банкрутство щодо якого ст. 19 КУЗПБ визначає перелік дисциплінарних проступків, а ст.ст. 20–23 регламентують загальні правила притягнення арбітражних керуючих до дисциплінарної відповідальності. Також до дисциплінарної відповідальності за неправомірні дії у процедурі банкрутства можуть притягнути судді, адвокати, прокурори, відповідальність яких регулюється відповідними законами.

Крім того, слід ще виділити господарську відповідальність, яка визначена ст. 215 Господарського кодексу України (далі – ГК України), яка визначає відповідальність за порушення законодавства про банкрутство та підкреслює, що у випадках, передбачених законом, суб'єкт підприємництва – боржник, його засновники (учасники), власник майна, а також інші особи несуть юридичну відповідальність за порушення вимог законодавства про банкрутство, зокрема фіктивне банкрутство, приховування банкрутства або умисне доведення до банкрутства.

Щодо відповідальності кредиторів, то вони займають активну позицію у справах про банкрутство і приймають ключові рішення при розгляді справи. Тому може виникнути ситуація коли рішення кредиторів негативно вплине на боржника. Основні види порушень кредиторів можуть бути класифіковані:

1. Недобросовісні дії при заявленні вимог. На підставі КУЗПБ кредитор має право на ініціювання відкриття провадження у справі про банкрутство. Порядок відкриття провадження у справі про банкрутство регламентований ст. 39 КУЗПБ [11]. Господарський суд при розгляді заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство перевіряє: обґрунтованість вимог заявника (заявників) на предмет відповідності таких вимог поняттю «грошового зобов'язання» боржника перед ініціюючим кредитором; наявність або відсутність спору про право; встановлює обставини задоволення таких вимог до проведення підготовчого засідання у справі [12].

КУЗПБ не передбачає обов'язок для ініціюючого кредитора доводити те, що боржник у справі про банкрутство не має можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав, покладено саме на боржника, про що свідчить те, що боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погодити заборгованість (ч. 3 ст. 39 КУЗПБ). Тому кредитор може використати таку можливість для пред'явлення

необґрунтованої заяви про банкрутство. На наш погляд, необхідно зобов'язати кредиторів надавати докази суду щодо їх права на ініціювання процедури банкрутства.

Кредитор, який заявляє неправомірні або завищені вимоги, може бути визнаний таким, що діє недобросовісно. Судова практика передбачає, що такі дії можуть бути оскаржені, а вимоги – визнані недійсними. Як приклад, можна навести рішення господарського суду Львівської області від 03.04.2024 р. у справі № 914/2161/23 щодо визнання договорів недійсними [13]. Якщо вимоги заявлені на основі фіктивних правочинів або з порушенням законодавства, суди часто відхиляють такі вимоги або притягають до відповідальності осіб, які ініціювали неправомірні дії, а боржник має право подати позов про відшкодування збитків, спричинених затримкою процедури банкрутства. Якщо кредитор своїми діями завдав збитків боржнику чи іншим кредиторам, він може бути зобов'язаний компенсувати ці збитки.

2. Зловживання правами або невиконання обов'язків. Протягом процесу кредитор може затягувати розгляд справи шляхом не надання відповідних доказів, документів тощо. Кредитор може нести відповідальність за дії, які спрямовані на порушення інтересів інших кредиторів або боржника, отримання переваг перед іншими, перешкоджання укладенню мирової угоди або реструктуризації боргів, подання необґрунтованих вимог або заперечень щодо плану санації, які фактично спрямовані на отримання неправомірної вигоди або затягування процедури банкрутства тощо. Наприклад, в ухвалі господарського суду Луганської області від 22 березня 2018 р. у справі № 20/846 визначено, що представники кредиторів не прибули з невідомих причин, не надали до суду документів, пов'язаних зі справою про банкрутство, у т.ч. щодо підтвердження грошових вимог кредиторів та щодо проведення ліквідаційної процедури [14]. В окремій ухвалі господарський суд Херсонської області від 29 квітня 2011 р. у справі № 6/20-Б-06 пропонує прийняти відповідні заходи з покращення представництва кредиторів у справі про банкрутство [15]. Кредитори зобов'язані діяти сумлінно та вчасно виконувати свої зобов'язання у межах процедури банкрутства. Тому, слід наголосити на важливості дотримання принципів добросовісності та співмірності дій кредиторів.

3. Порушення під час голосування на зборах кредиторів. Як зазначає Т. Біла надання комітету кредиторів достатньо великого обсягу повноважень без визначення кола обов'язків представницького органу всіх кредиторів створює умови для систематичного порушення з боку недобросовісних кредиторів принципу неприпустимості зловживання правом, а чинне українське законодавство фактично не визначає будь-яку відповідальність кредитора за зловживання суб'єктивними (не процесуальними) правами [16, с. 20–27].

Якщо кредитор зловживає правом голосу під час прийняття рішень у справі про банкрутство, такі дії можуть бути визнані порушенням, що впливає на результат справи. У разі доведення зловживань, рішення зборів кредиторів можуть бути скасовані судом. В ухвалі господарського суду Херсонської області від 19 травня 2020 р. у справі № 923/378/17 підкреслюється, що неправомірні рішення комітету кредиторів прийняті за ініціативою одного кредитора можуть негайно виконатися арбітражним керуючим. Таке виконання буде відповідати лише його інтересам та завдасть шкоди іншим кредиторам [17].

У своїй постанові Південно-західний апеляційний господарський суд від 23 листопада 2023 р. у справі № 916/4932/15 зазначив, що «рішення кредиторів не відповідають легітимній меті Кодексу України з процедур банкрутства, завданням процедури банкрутства та ліквідаційної процедури з огляду на необхідність захисту прав всіх кредиторів та дотримання умов проведення процедури

та строків, враховуючи незначний термін роботи нового ліквідатора (три місяці на день розгляду клопотання про відсторонення), проведення за цей період значного обсягу роботи, у тому числі виявлення фактів не передання йому документації та майна банкрута попереднім ліквідатором, викрадення, знищення майна банкрута під час діяльності попереднього ліквідатора; відкриття кримінальних проваджень з цих фактів; відсутність порушень у його роботі. Рішення зборів кредиторів про його відсторонення та мотиви його прийняття разом із доводами, викладеними у клопотанні, виглядають декларативними, не ґрунтуються на фактичних обставинах та свідчать про намагання припинити роботу ліквідатора та позбавити кредиторів, заставного кредитора можливості отримати задоволення своїх вимог за рахунок майна банкрута» [18].

4. Порушення черговості задоволення вимог. Кредитори, які навмисно сприяють відхиленню від установленної законодавством черговості задоволення вимог або надали недостовірні дані, можуть бути притягнуті до відповідальності. Це стосується як безпосередніх дій кредиторів, так і їхньої змови з іншими особами. Наприклад, в ухвалі господарський суд Волинської області від 11 серпня 2014 р. у справі №903/28/14 зазначив, що «особи, вимоги яких до боржника, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, або не заявлені взагалі, не є конкурсними кредиторами, а їх вимоги погашаються в шосту чергу» [19].

5. Доведення боржника до банкрутства. Кредитори можуть бути притягнуті до субсидіарної відповідальності, якщо буде доведено, що їхні дії (включно з штучним створенням ситуації банкрутства, надмірними вимогами, неправомірним тиском чи незаконними фінансовими операціями) призвели до неплатоспроможності боржника [20].

6. Порушення конфіденційності. Кредитори, які отримують доступ до конфіденційної інформації про боржника, повинні забезпечувати її нерозголошення. Якщо кредитор розголосив інформацію про фінансовий стан боржника, що спричинило його репутаційні та фінансові втрати, він може бути притягнуті до відповідальності.

Тобто, кредитори можуть нести відповідальність у процедурі банкрутства в різних формах залежно від їхніх дій чи бездіяльності, які порушують права боржника, інших кредиторів чи взагалі процедуру розгляду справи. У кожному конкретному випадку суди аналізують обставини дій кредитора і визначають, чи були вони зловмисними або спричинили шкоду боржнику чи іншим кредиторам. На це неодноразово звертали увагу у своїх рішеннях господарські суди, наприклад, господарський суд Дніпропетровської області в ухвалі від 24.12.2020 р. у справі № 904/7678/15 [21].

Висновки. На підставі вищезазначеного, можна зробити висновок, що закріплення на законодавчому рівні правового статусу кредиторів та визначення їх відповідальності за недобросовісну поведінку з метою забезпечення дієвими засобами захисту інших учасників процедур банкрутства та справедливого досягнення балансу інтересів кредитора та боржника, потребує особливої уваги.

Аналіз судової практики свідчить про подолання інерції правозастосування відповідальності лише до арбітражного керуючого або посадових осіб боржника. Кредитори розглядались виключно як такі, в інтересах яких здійснюється процедура банкрутства. Дослідження підкреслює, що в умовах сучасних економічних і правових реалій, зокрема кризових явищ і викликів, постає потреба у вдосконаленні механізмів юридичної відповідальності кредиторів.

Основні форми відповідальності кредиторів, такі як цивільна, адміністративна, кримінальна, дисциплінарна та господарська, є важливими елементами правового

регулювання процедури банкрутства з метою досягнення справедливого правосуддя та дотримання принципу верховенства права. Водночас окремі аспекти участі кредиторів у процедурі банкрутства, наприклад, зловживання правами, недобросовісні дії або порушення черговості задоволення вимог, потребують посиленої уваги з боку не тільки вчених, а й законодавців та практиків. Дотримання

принципів добросовісності, законності та співмірності дій кредиторів у процедурах банкрутства має стати основою для удосконалення практики їх застосування. Подальші наукові дослідження в цьому напрямі сприятимуть розвитку правової системи України, посиленню економічної стабільності та захисту прав усіх учасників процедур банкрутства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ніколенко Л. М. Визначення принципу верховенства права в господарському судочинстві. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 1 (78). С. 82–86.
2. Левшина Я. О. Види відповідальності у процедурі банкрутства. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 105–108.
3. Немцева А. О. Теоретичні аспекти відповідальності без вини у цивільному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 4. С. 27–32.
4. Гуїван П. Д. Цивільна відповідальність як елемент охоронного матеріального правовідношення. *Юридичний вісник*. Одеса : Гельветика 2021. № 1. С. 143–150.
5. Пригуза П. Субсидіарна відповідальність за доведення до банкрутства: становлення інституту права. Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей / За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С.В. Жукова. Київ : Алерта, 2019. С. 180–195.
6. Гриценко І. Формування наукових поглядів щодо інституту адміністративної відповідальності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2008. № 1. С. 45–50.
7. Конопля А. Відповідальність за банкрутство: як покарати винних. *Юридична газета online*. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/vidpovidalnist-zabankrutstvo-yak-pokarati-vinnih.html>
8. Школа С.М. Кримінальна відповідальність: загальна характеристика та форми реалізації. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 149–153.
9. Ключик Ю.В. Кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані з банкрутством в історичному аспекті. *Держава та регіони*. 2019. № 2. С. 91–95.
10. Бутирська І. Відповідальність осіб, що контролюють боржника, у справі про банкрутство. *Право України*. 2018. № 6. С. 98–110.
11. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
12. Постанова Верховного Суду від 13.08.2020 у справі № 910/4658/20. *Zakononline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/91016931>
13. Рішення господарського суду Львівської області від 03.04.2024 р. у справі № 914/2161/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118354193>
14. Ухвала господарського суду Луганської області від 22 березня 2018 р. у справі № 20/846. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72971224>
15. Окрема ухвала господарський суд Херсонської області від 29 квітня 2011 р. у справі № 6/20-Б-06. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/15123124>
16. Біла Т. Комітет кредиторів: обсяг повноважень та проблема невизначеності обов'язків як учасника провадження у справі про банкрутство. Збірка наукових статей та судової практики Верховного Суду щодо застосування Кодексу України з процедур банкрутства / за загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С.В. Жукова. Київ: Алерта, 2021. С. 20–27.
17. Ухвала господарського суду Херсонської області від 19 травня 2020 р. у справі № 923/378/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89321211>
18. Постанова Південно-західного апеляційного господарського суду від 23 листопада 2023 р. у справі № 916/4932/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115369639>
19. Ухвала господарського суду Волинської області від 11 серпня 2014 р. у справі №903/28/14. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40102994>
20. Огляд практики застосування Верховним Судом норм про субсидіарну відповідальність у справах про банкрутство (актуальна судова практика). *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_05_2020_06_2021.pdf
21. Ухвала господарського суду Дніпропетровської області від 24.12.2020 р. у справі № 904/7678/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93853911>